

Franjo TOPIĆ

ODGOVORNOST KRŠĆANINA U SVIJETU

Socijalni angažman vjernika u društvu prema kršćanstvu*

Sažetak

Autor je studiju podijelio u dva dijela: prvi je osnovne doktrinarne i teoretske postavke bitne za temu a drugi je praktični angažman vjernika u društvu sukladno iznesenim osnovnim doktrinarnim postavkama. Prvi dio je ortodoksija, a drugi dio je ortopraksija. Sukladno tom konceptu u prvom dijelu se govori o kršćanskom pogledu na svijet, o čovjeku kao društvenom biću, o Isusovim stavovima o svijetu i čovjeku i u tome svjetlu o binomiju akcija i kontemplacija.

U drugom dijelu se razmatra socijalni i karitativni angažman vjernika u društvu s donošenjem i konkretnih podataka o posjedovanju ili upravljanju Katoličke Crkve s obrazovnim, karitativnim i socijalnim ustanovama. Autor se posebno zadržava i na političkom angažmanu vjernika u društvu. Smatra da bi vjernik morao i u političku djelatnost unositi svoja vjerska i posebno moralna načela. To je važno na ovim našim prostorima jer se dogodila promjena komunističkog sustava u demokratski i trebalo bi se to primijetiti i u konkretnom političkom životu.

I. Doktrinarne postavke¹

I.1. Kršćanski pogled na svijet

Prva je kršćanska a i većine drugih religija činjenica da je Bog svijet stvorio. Prva biblijska rečenica glasi: „U početku stvori Bog nebo i zemlju“ (Post 1,1). Bog je također stvoritelj i čovjeka i to treba naglasiti na svoju sliku pa tako Biblija veli: „Na svoju sliku stvori

* Predavanje održano na međureligijskom kolokviju „Katolici i muslimani“ 13. studenog 1999. na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji u Sarajevu.

1 Pripremajući ovo izlaganje bio sam između ostalog u dilemi da li više prostora posvetiti znanstvenom izlaganju teme ili više praktičnom. Onda sam se uvažavajući i druga izlaganja odlučio za neku kombinaciju obaju pristupa ovoj temi.

Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih“ (Post 1,27). Imajući u vidu učenje islama da je čovjek prvenstveno Božji sluga, kršćani pod tim razumijevaju transcendentalnu dimenziju ljudske osobe po kojoj se ljudi bitno razlikuju od materijalnog svijeta i životinja. Daljna važna činjenica za ovu našu temu je da Biblija smatra da je čovjek gospodar svijeta i svih živih bića (ostavit ćemo po strani teološku raspru da li je čovjek vrhunac stvaranja!) i da treba napuniti zemlju i što je posebno za nas zanimljivo ‘i sebi je *podložiti*’ (Post 1,28). S prvih stranica Biblije očito je da je svijet nesavršen i *nedovršen*. Razvidno je da je uloga čovjeka dovršavati svijet a nakon istočnog grijeha jasno je, ako eventualno prije nije bilo, da čovjek mora dovršavati i usavršavati i sebe samoga. Podlaganje svijeta, da ostanemo kod ovog izraza, znači rad u svijetu, znači upotrebu ljudskih duhovnih i fizičkih sposobnosti u realizaciji ove zadaće. Ova uloga čovjeka uključuje veliku ideju o čovjeku, a to je da je on sustvoritelj svijeta pa i samoga sebe. Uviđajući s čuvarima ljudskog okoliša opasnosti koje donose industrijalizacija i potrošački mentalitet, današnji teolozi sve više naglašavaju kako biblijska odredba o podlaganju materijalnog svijeta nikako ne znači uništavanje prirodnih dobara koja je Bog stvorio za sve naraštaje svih naroda.

Najpesimičkiji biblijski pisac poznat pod imenom *Propovjednik* na to će kazati: *Zadade Bog tešku zadaću sinovima ljudskim (s čim se vjerujem može većina ljudi lako složiti). No, težina zadaće nije alibi za čovjeka. „Misija gospodstva nad svijetom nije privjesak ili nešto nebitno u egzistenciji čovjeka, nego čini njegovu osnovnu dimenziju kao ‘slike Božje’ i Božjeg ‘saveznika’.*“² Ne ulazeći sada u veliku temu rada, valja reći da rad, dovršavanje svijeta i usavršavanje sebe za čovjeka nije samo ispunjavanje svakodnevnice ili pribavljanje kruha svagdašnjeg, nego jest i određivanje vlastite *vječne sudbine*.

Odgovornost za svijet. Ne treba bit veliki logičar pa iz gornjih premisa izvući zaključak da je čovjek odgovoran za svijet. Nije i ne može bit autentični kršćanski stav što su nekad neki proklamirali: *In fuga salus*. Ovaj usklik monaške duhovnosti značio je bijeg od svjetovnog radi osobnog posvećenja. Nema bijega od svijeta, jer to je bježanje od Božjeg stvorenja, a ne znam hoćete li se složiti ako ustvrdim bježanje i od samog Boga.

Povezanost čovjeka i svijeta jest fundamentalna. Teolog Juan Alfaro će napisat: „Zamislit čovjeka bez svijeta isto je tako nemoguće kao i zamislit svijet bez čovjeka.“³ Očito je da je čovjek svojom

2 J. ALFARO, *Teologija ljudskog napretka*, Zagreb 1975., str. 14 sl.

3 *Isto*, str. 44 sl.

tjelesnošću, a to znači materijalnošću povezan za svijet. Daleko je dublja ona biblijska rečenica, nego što se obično shvaća da je čovjek satkan i od zemlje. On je stoga i svojim bitkom vezan za materiju. Drugi vatikanski koncil veli: „Ljudskoj je osobi svojstveno da jedino putem kulture, to jest njegovanjem prirodnih dobara i vrijednosti, dođe do prave i potpune čovječnosti“ (*Gaudium et spes*, br. 53). Isti Alfaro će reći: „Svojom tjelesnošću čovjek je bitno vezan za svijet te može sebe preobraziti samo preobrazbom svijeta.“⁴

I. 2. Čovjek kao društveno biće

Opet ćemo se osloniti barem na neke osnovne biblijske postavke. Uz svoju povezanost s materijom i svijetom valja ovdje potcrtati da je čovjek po već prvotnoj biblijskoj definiciji i *društveno biće*. To je također elementarna i antropološka istina. Čovjek nastaje od drugog u prvom redu od Boga, a u drugom redu i od čovjeka. Nitko od nas nije mogao ništa učiniti da se rodi i da dobije svoj život. Nadalje već je iz Biblije vidljivo da je stvoren odmah na početku kao muško i žensko, to znači ne samo jedan ili jedna. A dalje je sve jasno: čovjek se rađa i živi u zajednici. Stoga treba posvijestiti istinu da je čovjek istovremeno osoba i društveno biće, stoga društvo je bitno, pripada samoj biti čovjeka.

Ovdje nećemo pobliže ulaziti u zanimljivo pitanje: je li *društvo* samo zbroj pojedinaca ili ima svoju vlastitost na koju utječu i pojedinci, povijesni događaji i štošta drugo?

Biblijski i kršćanski Bog nije daleki, nije onaj koji živi na Olimpu, koji gleda na svijet s visoka, nego ulazi u svijet. Sad idemo u Novi savez koji počinje utjelovljenjem Boga u Isusu Kristu. To znači Bog uzima tijelo, materiju, time posvećuje materiju i svijet. To je zacijelo najizazovnija i najsmionija istina kršćanstva. To je i neobična novost, novost do paradoksalnosti, kršćanstva u odnosu na dotadašnje religije. Dotada je isključivo čovjek u potrazi za Bogom, a s utjelovljenjem Bog ne samo da traži čovjeka, nego mu dolazi u goste, postaje jednim od ljudi.⁵ Tako je, treba reći sasvim direktno, kršćanstvo i „materijalistička religija“ ako ozbiljno računa s materijalnim svijetom i čovjekom koji je prema Bibliji tjelesni duh i oduhovljeno tijelo (*spirited body, bodily spirit*). Ako je to točno, onda kršćanin ne može smatrati materiju i svijet zlim, čak bez obzira na grijeh i sve zlo koje je u svijetu prisutno što ne treba nikad smetnuti s uma.

⁴ Isto, str. 29.

⁵ U ovome smislu ostaje temeljna studija A. J. HESCHEL, *Dio alla ricerca dell'uomo*, Torino 1966.

I. 3. Isusovi stavovi o svijetu i čovjeku u njemu

U Markovoj verziji Isusova prva riječ kad je počeo propovijedati bila je: „Ispunilo se vrijeme, približilo se Kraljevstvo Božje! Obratite se i vjerujte Evandelju!“ (Mk 1,15). Netko će ustvrditi da je „Kraljevstvo Božje središnji pojam u cijeloj Bibliji, kako u Starome tako i u Novome zavjetu. Ono je pojam za ono što bismo mi nazvali ‘novi svijet’, svijet u kojem su uspostavljeni novi odnosi između čovjeka i čovjeka (horizontalno) te čovjeka i Boga (vertikalno), svijet u kojem više nema nepravdi, boli, rata, siromaštva, gladi, nego je to svijet pravednosti, radosti, veselja, mira, blagostanja“.⁶

Isus je došao radi uspostavljanja ovog Kraljevstva, on je zato osnovao i Crkvu. Treba odmah pojasniti da je Crkva kao i svaki vjernik pozvan raditi na ostvarenju Kraljevstva na ovoj zemlji, no ono neće biti ovdje nikad potpuno i savršeno ostvareno (*schon jetzt und noch nicht*). Ali time nije ništa manja obaveza raditi na njegovu ostvarenju. Isus će jasno upozoriti da neće ući u konačno Kraljevstvo onaj koji mu govori: Gospodine, Gospodine, nego onaj koji vrši volju njegova Oca nebeskog (usp. Mt 7,21). Kršćanstvo uključuje i ortodoksiju i ortopraksiju. Sv. Jakov upozorava bez okolišanja: Vjera bez djela je mrtva (usp. Jak 2,17.26)! I ovdje funkcionira katolički princip i-i, a ne ili-ili. Nisu dovoljna samo djela, jer ona bez vjere nemaju vertikalnu dimenziju, bez vjere ona pripadaju samo ovoj zemlji, ona su u najboljem slučaju samo čisti humanizam. Za kršćanina ipak pravi razvoj i sve materijalno služi za razvoj čovjeka, a onda i čovječanstva. Pravi humanizam za vjernika je isključivo *transcendentni humanizam* ili što bi rekao filozof Maritain integralni humanizam.⁷

Također valja napomenuti da Kraljevstvo Božje obuhvaća i čovjeka i svijet (opet i-i). Treba čovjek postajati bolji i treba svijet bivati bolji, oni su kao što smo već istakli neodvojivi, diptihon jedne cjeline. Stoga ima pravo Hans Küng kad veli: „Svaki teološki razgovor, svaki kršćanski program utemeljen na ‘novom čovjeku’, na ‘novom stvaranju’, ne ostaje samo društveno besplodan, nego je čak često određen proizvoditi i radati društvene neljudske uvjete, ako ovom ‘novom čovjeku’ i ovom ‘novom stvaranju’ današnji kršćani ne znaju dati tijelo na uvjerljiv način pred svijetom u borbi protiv nepravednih struktura.“⁸

6 A. REBIĆ, *Blaženstva*, Zagreb 1986., str. 33 sl. Usp. M. ZOVKIĆ, *Crkva Božja na putu zemałjskom*, Sarajevo 1984., str. 113 sl.

7 Papa PAVAO VI, Enciklika *Populorum progressio*, br. 16.

8 H. KÜNG, *Essere cristiani*, Milano 1976., str. 631 sl.

Ako kršćanin nije pozvan da mijenja sebe, to znači čovjeka i sljedno tome svijet, onda čemu kršćanstvo? Naravno je da je na prvom mjestu čovjek, no čovjek živi u konkretnom svijetu, a ne u nekom apstraktnom. Crkva živi u ovom svijetu, iako nije od ovog svijeta.

I. 4. Akcija i kontemplacija

Kršćanska duhovnost kao i teologija uzeli su evanđeoske likove Marije i Marte za primjere i uzorke kršćanskog poimanja i odnosa akcije i kontemplacije. Ovdje vlada dijalektika i napetost, ali ne suprotstavljenost. Začuđujuće i za mnoge ponekad zbunjujuće ima puno dijalektike u kršćanstvu: Bog i čovjek, tijelo i duša, milost i djela, Božja sloboda i ljudska sloboda, Isus istovremeno Bog i čovjek.

Poslanica Diognetu govori o raspetosti vjernika između ovozemaljske stvarnosti i onozemaljske transcendencije. Vjernik živi ovdje na zemlji, ali mu je pogled kao i sve životno usmjerenje okrenuto prema nebesima.⁹ Sveti redovnik Benedikt će sažeti i uvezati ovaj binomij pod imenom: *Ora et labora!*

Krivo je ako su materijalna sredstva i ovozemaljski angažman *cilj* života i svrha življenja i ako je vjernik spreman u ime materijalne dobiti sve žrtvovati: ljude, vrednote, pa i samu vjeru. No, često su „duhovna lica“ vrlo neduhovna kad govore o duhovnim vrednotama i drugom svijetu, a u ovom imaju sve: kruha u izobilju, stambenog prostora viška, materijalnih sredstava viška.

Držim da se ni u kakvom ozbiljnom razmišljanju ne može zanemariti činjenica da je upravo marksizam i materijalizam „natjerao“ Crkvu i teologiju da budu oprezniji i odgovorniji u „ovozemaljskim pitanjima“. Je li i koliko vjera otuđuje čovjeka od svijeta i od konkretnog života, to je marksizam vrlo oštro pitao i još oštrije predbacivao religiji da otuđuje čovjeka od svakodnevnih životnih pitanja? Zasiurno bi Crkva još uvijek bila manje osjetljiva na pitanja siromaštva u svijetu, na pitanje radničkih prava, dugova i uopće socijalnih problema da nije bilo marksizma. Koliko god on bio u mnogim pitanjima izvrnuta slika svijeta i koliko god radi borbe za čovjeka nijekao Boga i religiju ipak je čitav svijet učinio osjetljivijim i pozornijim za ove probleme. Drugi vatikanski sabor posvetio je važnu pažnju ovim pitanjima, posebno u konstituciji *Gaudium et spes* o Crkvi u suvremenom svijetu.

9 Usp. M. ZOVKIĆ, *Crkva Božja na putu zemaljskom*, str. 89-92.

2. Konkretni angažman vjernika u društvu

U Lukinoj verziji prve Isusove zabilježene riječi, iako je već prije propovijedao, citat su iz Starog Zavjeta u svjetlu kojega Isus tumači svoje poslanje: „Duh Gospodnji na meni je jer me pomaza! On me posla blagovjesnikom biti siromasima; proglašiti sužnjima oslobođenje, vid slijepima; na slobodu pustiti potlačene, proglašiti godinu milosti Gospodnje“ (Lk 4,18-19). Za ovaj tekst se može reći da je biblijski i Isusov socijalni program.

2. 1. Socijalni i karitativni angažman vjernika

Mislim da spomenuti teolog Küng dobro dijagnosticira ovo pitanje: „Njegova (tj. Isusova, op. F. T.) poruka o Kraljevstvu Božjem koje sve transformira, koje oslobađa od zla i predisponira za dobro, ne bijaše program političko-socijalne akcije.“ No njegov miroljubivi nastup s „odbijanjem nasilja, mržnje, osvete“ i drugih zala ima i društveno-političke posljedice.¹⁰ Sigurno Isus nije bio dio vladajuće klase svog vremena, i nije joj se sviđao. Nije poznato da je bio gost nijednom vladaru ili vlastodršcu. Dapače njegovo druženje od apostola pa dalje bijaše s običnim pukom. Njegov nauk o „blaženim siromasima“, čistima srcem, progonjenima i drugim blaženstvima (usp. Lk 6,20; Mt 5,3) zasigurno nije mogao niti je ostao bez i političkih posljedica u onodobnom a i kasnijem društvenom razvoju. Isus više puta govori o siromasima. On se uglavnom i družio sa siromasima. Nije iz Evandjelja poznato da je Isus navraćao kod bogataša, osim par iznimki, a i to je uvijek bilo iz pedagoških i religioznih razloga kao kod Zakeja. Isus je jasno upozoravao na problem odnosa bogatih i siromašnih i stavljao se na stranu siromašnih.

Crkva je od početka bila svjesna ove Isusove „preferencijalne opcije za siromašne“ pa je zato ustanovljavala *dakonat* radi služenja potrebnima i brojna sirotišta i druge socijalne i karitativne ustanove poradi ublažavanja bijede. Ovaj papa iznosi jedan smion i za mnoge neočekivan prijedlog: „Suočeni s primjerima bijede ne smijemo prednost davati suvišnom nakitu crkava i skupocjenim predmetima bogostovlja; naprotiv, mogla bi biti i obveza da se takvi predmeti otuđe (prodaju, op. F. T.) kako bi se potrebnima dao kruh, piće, odjeća i stan.“¹¹

Primjeran je stav sv. Vinka Paulskog, velikog dobrotvora siromaha: „Zato se i mi nadamo da će nas Bog ljubiti poradi siromaha...“

10 H. KÜNG, *Essere cristiani*, str. 632 sl.

11 IVAN PAVAO II., *Socijalna skrb (Solicitududo rei socialis)*, br. 31.

Služenju pak siromasima treba dati prednost pred svime i valja ga bez odlaganja izvršivati. Ako treba u vrijeme molitve odnijeti potrebnom lijeku ili pomoć, mirne duše podite k njemu, a to što treba obaviti prinesite Bogu kao da ste prisustvovali molitvi... Ne zanemarujemo naime Boga ako se radi Boga od njega udaljimo, to jest ako propustimo jedno Božje djelo da bismo na taj način izvršili drugo.¹²

Velik nesrazmjer između bogatih i siromašnih i golem problem siromaštva bio je pokretač i motiv oblikovanja suvremene *teologije oslobođenja*. Kršćansko oslobođenje služi i oslobođenju čovjeka od svake bijede. Zauzimanje za napredak je, naglašava Ivan Pavao II., „obveza svih i svakoga (potcrtao papa), muškaraca i žena, društava i nacija, a posebno je to, nastavlja papa, obveza Katoličke Crkve i drugih Crkava i crkvenih zajednica“.¹³ On nudi drugim religijama i svim državama i institucijama suradnju Katoličke Crkve, a izražava i spremnost Katoličke Crkve da odgovori na pozive i konkretne prijedloge drugih zajednica i institucija na suradnju.

Očigledno je da nije bijeda samo materijalne naravi, nego i svake druge naravi. Zgodno primjećuje enciklika *Populorum progressio*: „U materijalnoj oskudici (potcrtao F. T.) žive oni koji su lišeni minimalnih materijalnih životnih uvjeta, a u moralnoj oskudici žive oni koji su osakaćeni egoizmom.“¹⁴ I razvoj treba biti sveobuhvatan. Sadašnji papa veli: „Danas se možda više i mnogo jasnije negoli u prošlosti priznaje *unutarnja proturječnost* razvoja koji je ograničen samo na ekonomsku razinu. On lako podređuje ljudsku osobu i njezine najdublje potrebe zahtjevima ekonomskog planiranja ili isključive dobiti.“¹⁵

Mislim da je ovdje potrebno reći barem nekoliko natuknica o *caritasu*, kao obliku konkretnog življenja svoje vjere i kao sredstvu ublažavanja ljudske materijalne i druge bijede. Za kršćanina dobrotvorni rad nije pitanje luksuza ili besposlice, nego ključno pitanje njegove vjere i konačno njegova vječnog spasenja. Zadnji kriterij ljudskoga života i zalog kao i razlog spasenja prema Isusu i prema Evanđelju jest: „Jer ogladnjeh, i dadoste mi jesti; ožednjeh, i napojiste me; stranac bijah, i primiste me; gol, i zaogrnuoste me; oboljeh, i pohodiste me; u tamnici bijah, i dođoste k meni“ (Mt 25,35-36). I kad neki to dobro ne razumiju i ne snalaze se u ovakovom govoru, Isus to decidirano precizira: „Zaista, kažem vam, što god učiniste jednome od ove moje najmanje braće, meni učiniste“ (Mt 25,40).

12 Iz spisa sv. Vinka Paulskog, u: *Časoslov rimskog obreda*, sv. IV, Zagreb 1985., str. 1092.

13 IVAN PAVAO II., *Socijalna skrb (Sollicitudo rei socialis)*, br. 32.

14 PAVAO VI., *Enciklika o razviku naroda (Populorum progressio)*, br. 21.

15 IVAN PAVAO II., *Socijalna skrb (Sollicitudo rei socialis)*, br. 33.

Kao što smo već rekli siromaštvo nije samo materijalno, nego i kulturno i obrazovno, a da sad ovdje ne spominjemo ono *par excellence* duhovno. Možda najbolje posvjedočuje kršćansku osjetljivost za ovu religioznu dimenziju i poziv za osnivanje nekih redova s ovom isključivom misijom: npr. benediktinci su uz obrazovanje u Europi širili zanate, isusovci su se posvetili posebno izobrazbi, lazari i milosrdnice bolesnicima, Služavke Malog Isusa ovdje kod nas su osnovane poradi siročadi itd. Pavao VI. je napisao: „U mnogim zemljama oni (tj. misionari, op. F. T.) su bili pioniri materijalnog progressa i kulturnog razvoja.“¹⁶ Kad već govorimo o konkretnom angažmanu možda je korisno i svakako će bit ilustrativno čuti podatke o radu Katoličke Crkve npr. u Europi na obrazovnom i karitativnom području. Od 684 milijuna europskih stanovnika, katolika ima 283 milijuna (što čini 41% stanovništva). Katolička Crkva u Europi upravlja ili posjeduje:

- a) *Obrazovnih ustanova*: vrtića i osnovnih škola 41.646; srednjih škola 10.425; sveučilišta i fakulteta 828;
- b) *Karitativnih i socijalnih ustanova*: bolnica 1.362; ambulanti 3.917; staračkih domova, centara za hendikepirane 7.092; sirotišta 4.445; obiteljskih savjetovališta i drugih centara za zaštitu života 3.866; specijalnih odgojnih centara i centara za ponovno uključivanje u društvo 2.709; drugih ustanova 11.000.¹⁷

2. 2. Politički angažman vjernika

Koliko god moglo izgledati pomodarski a i u određenom smislu odlaženje na sklisko područje, mislim da je važno reći nekoliko riječi o vjerničkom angažmanu i na političkom području, ne da bismo se bavili njome u nekom uskom smislu riječi, nego da bismo je promatrali kao djelatnost koja utječe gotovo na sav ljudski život i gotovo na sva područja ljudskog djelovanja. Dakle ovdje govorimo o politici kao bavljenju općim poslovima. U tome smislu vjera ima i mora nešto reći i o ovom području.

Ovdje ću govoriti i iz konkretne naše situacije. Nažalost neki misle da je u politici normalno bit *nemoralan*. Ako se slažemo s time da politika utječe na sva područja ljudskog života, onda je strašno i pomislit da je politika nemoralna, ili još preciznije da su političari nemoralni. Ako su političari nemoralni, onda se valja pitati kakvo će

16 PAVAO VI., *Enciklika o razvitku naroda (Populorum progressio)*, br. 12.

17 *Crkva na kamenu*, 11/1999., str. 20 sl.

bit društvo u cjelini, kakvo će bit obrazovanje, zdravstvo, gospodarstvo i sve drugo. Za nas je još važnije pitanje, ako se radi o vjernicima, kakva je to njihova vjera!¹⁸

Jedan od važnih konkretnih društvenih angažmana vjernika jest i politički. On je i najosjetljiviji, jer je vrlo kompleksan i jer je vrlo obuhvatan.¹⁹ Odnos vjerskih zajednica prema vlasti uvijek je bio višeznačan. Prolazio je svoje različite faze i u svakoj vjerskoj zajednici ponaosob kao i u kompletnoj ljudskoj povijesti.

Danas je za Katoličku Crkvu po sebi razumljiva autonomija politike. To je nauk Drugog vatikanskog koncila kao i pokoncilskih papa. Pavao VI. je to jasno formulirao: „Iskusna u brizi za čovjeka, Crkva je daleko od toga da traži za sebe ma i najmanje pravo miješanja u politiku država, ona 'ima u vidu samo jedan jedini cilj: nastavljati, poticana Duhom Tješiteljem, djelo samoga Krista koji je došao na svijet da posvjedoči istinu, da spasi, a ne da osudi, da služi, a ne da mu drugi služe' (*Gaudium et spes*, br. 3)“.²⁰ Odvojenost Crkve od države danas je u zapadnoj civilizaciji općeprihvaćeni princip. No iako se Crkva ne želi miješati u politiku u užem smislu riječi, ona ipak smatra da se treba miješati u društvo, jer čovjek je, kao što smo već istakli, i društveno biće. S obzirom na važnost politike i države u ljudskom životu, onda je još razumljivije da Crkva ne može prema bitnim vrednotama društva ostati ravnodušna. Crkva sebe vidi u ovom kontekstu kao *kritičku svijest i savjest* društva.

Posebno je pitanje angažman pojedinog člana Crkve u politici. Tu Crkva podržava njegov osobni stav i stav njegove savjesti, no upozorava da njezin član i u politiku treba unositi svoja vjerska načela. Pater Bono Šagi drži da barem kod nas „još uvijek nije došlo do pune spoznaje da Crkva (a ja bih dodao: i svaki njezin član) mora živjeti i svoju svjetovnu dimenziju na evanđeoski način“.²¹

Unatoč ovom stavu činjenica jest da još mnogi političari na Zapadu ne ističu svoje vjerske stavove, dapače rijetkost je npr. i u tzv. „katoličkoj Italiji“ da jedan političar uopće javno i spomene vjeru i svoja vjerska opredjeljenja. Nezgodno je i pomisliti da neki političari smatraju da je vjera „privatna stvar“ i još je neugodnije pomisliti da

18 Dobra i korisna studija o ovom pitanju na hrvatskom jeziku je: R. COSTE, *Političke zajednice*, Zagreb 1995., posebno poglavlje „Etičke norme političkog prosudivanja i djelovanja“ (str. 51-81).

19 O tome iscrpno piše upravo iz današnje situacije: H. KÜNG, *Weltethos für Weltpolitik und Weltwirtschaft*, Pieper, München-Zürich 1997; posebno vidjeti poglavlje „Politika iz odgovornosti“ (str. 89-129).

20 PAVAO VI., *Enciklika o razvitku naroda (Populorum progressio)*, br. 13.

21 B. Z. ŠAGI, „Kršćanski društveni angažman u Hrvatskoj“ u: S. BALOBAN (ur.), *Socijalni nauk Crkve u hrvatskom društvu*, Zagreb 1998., str. 91 sl.

smatraju da je u politici ako već teško, a ono i nepotrebno biti pošten. A nepobitna je istina da je „etika potrebna da bi politika bila legitimna“.²²

Jedna misao me muči već duže vremena. Mislim da je ovdašnjim političarima koji se deklariraju vjernicima, a onda i vjerskim zajednicama opasan prigovor da su bivši političari, koji su službeno bili ateisti - šta su bili u duši, to samo dragi Bog zna - eventualno bili pošteniji od ovih nekih današnjih političara vjernika koji često zauzimaju prve redove u bogomoljama. O ovome bi morale povest ozbiljnu brigu i vjerske zajednice pogotovo ako ih se smatra vrlo povezanim s današnjom vlašću. Neki su mišljenja da vladajuće stranke posuđuju od vjerskih zajednica svoj vanjski imidž pa i ugled. Isti autor na ovu temu veli: „Stvara se dojam da Crkva posuđuje državi svoj simbolizam ili da čak daje ideološki okvir režimu vlasti.“²³ Ili možda država uzima religiozni simbolizam. Ovo podsjeća i na bivši socijalistički sustav koji je bio oficijelno ateistički a nastojao je stvarati i neke kvazi religiozne fenomene i obrede.

Danas je prilično uvriježeno mišljenje da su vlast i vjerske zajednice previše blizu. Trebalo bi to pobliže analizirati, koji su razlozi doveli do ovog približavanja, u kojim su to se to elementima previše približili vjera i politika i kako je to kod pojedinih vjerskih zajednica. Ukratko i pojednostavljeno rečeno stvari se mogu postaviti i razumjeti na sljedeći način. U ovoj zemlji i u bivšoj Jugoslaviji bio je komunizam koji ne samo da je bio marginalizirao vjeru i vjerske zajednice, nego se najvećim dijelom svoje polustoljetne vladavine vrlo oštro „ognjem i mačem“ borio protiv vjere i vjerskih zajednica s jasnim ciljem uništenja religije kao ljudskog otuđenja. Vjerske zajednice su, valja reći, s oduševljenjem dočekale demokratske promjene 1989/90. i djelatno ih podržale. No, nove stranke kad su došle na vlast dobrim su dijelom iskoristile vjerske zajednice. Ono što je dodatna okolnost koju se treba uvažiti jest početak rata u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini praktično odmah nakon dolaska na vlast novih stranaka, tako da vjerske zajednice kao niti vladajuće stranke i nisu imale normalne uvjete a niti vremena za solidno definiranje međusobnih odnosa. Po našem sudu, radi objektivnosti, treba razlikovati odnos pojedinih vjerskih zajednica prema vlasti.

Ono što nam se čini važnim naglasiti u ovom kontekstu jest da je jedan od važnih i strateških zadataka svih vjerskih zajednica *odgajati političare* vjernike, *odgajati odgovorne političare*, *odgajajati*

22 M. VALKOVIĆ, „Političar i etička dimenzija politike“ u: S. BALOBAN (ur.), *Kršćanstvo, Crkva i politika*, Zagreb 1999, str. 64 sl.

23 B. Z. ŠAGI, „Kršćanski društveni angažman u Hrvatskoj“, str. 86.

političare koji znaju na pravilan način prakticirati svoju vjeru, ali i razlikovati privatno i javno, sakralno i profano. Potrebno je razvijati teologiju politike i političku teologiju. „Politički angažman se mora uvesti u našu kršćansku duhovnost kao dio evanđeoskog poslanja, kako bi se evanđeoske vrijednosti unosile u vremeniti red.“²⁴

Veliki je zadatak vjerskih zajednica i to se od njih očekuju da razvijaju oblike pastorala i duhovnosti koji mogu biti prihvatljivi za vjernika kao djelatnika u politici i kao profesionalnog političara ali i kao uopće javnog djelatnika.

Čini mi se da su prikladne 4 upute (1990.) nadbiskupa Santiaga mons. Carlosa Ovieda Cavada za duhovnu orijentaciju kršćanskog a ja bih dodao i svakog vjernika političara:

1. Uravnoteženost između obećanja danih u predizbornoj borbi i onoga što stvarno može ispuniti;
2. Sposobnost dosljedno primjenjivati doktrinarna i idejna načela u pragmatične postupke;
3. Sačuvati temeljnu koherentnost svoga političkog ponašanja sa zahtjevima morala, a to znači jednostavno bit pošten;
4. Povezanost i sukladnost javnog djelovanja i privatnog života, javnog govora i privatnog života.²⁵

Završavamo ovo izlaganje s nekim mislima *Deklaracije o svjetskoj etici* koju je prihvatio Parlament religija svijeta održan od 28. kolovoza do 5. rujna 1993. u Chicagu. Deklaracija počinje s krikom: „Svijet je u agoniji.“ Zatim donosi neke elemente kojim se potkrepljuje ovaj krik: „Mir nam izmiče - planet se razara - susjedi žive u strahu jedni od drugih - žene i muškarci međusobno se otuđuju - djeca umiru!“²⁶ Ono što je značajno deklaracija smatra da ta agonija nije nužna i da se može izbjeći. Ona tvrdi da se u učenjima religija nalaze zadovoljavajući sustavi sržnih vrijednosti koji mogu biti pravi temelj svjetske etike. Ono što je i za nas i za sve važno, makar bilo samo po sebi razumljivo, jest: „Tvrđimo da je ta istina poznata, ali da je moramo živjeti u svom srcu i u svom djelovanju.“²⁷ Iznijet ću samo četiri smjernice koje Deklaracija preporuča kao put rješenja i kao put zaustavljanja agonije svijeta: 1. Obveza da njegujemo kulturu nenasilja i da poštujemo živa bića; 2. Obveza njegovanja kulture solidarnosti i pravednog ekonomskog poretka; 3. Obveza

24 B. Z. ŠAGI, „Kršćanska duhovnost političara“ u: S. BALOBAN, *Kršćanstvo, Crkva i politika*, Zagreb 1999., 99 sl.

25 Upute su iznesene prema: B. Z. ŠAGI, „Kršćanska duhovnost političara“, str. 102.

26 Vidi cjelovit tekst u: M. ZOVKIĆ, *Međureligijski dijalog iz katoličke perspektive u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1998., str. 54-66.

27 *Isto*, str. 54.

njegovanja tolerancije i života u istini; 4. Obveza da negujemo ravnopravnost i partnerstvo između muškaraca i žena. A čini mi se prikladnim okončati ovo razmišljanje završetkom ove Deklaracije: „Na kraju apeliramo na sve stanovnike ovog planeta. Zemlja se ne može promijeniti nabolje ako se ne promijeni svijest pojedinca. Zalažemo se za individualnu i kolektivnu promjenu svijesti, za buđenje vlastitih duhovnih snaga razmišljanjem, meditacijom, molitvom i pozitivnim mišljenjem, zalažemo se za obraćenje srca. Zajedno možemo i brda premještati! Bez rizika i spremnosti na žrtvu nema temeljne promjene u našoj situaciji! Zato se obvezujemo na zajedničku svjetsku etiku, na bolje uzajamno razumijevanje, kao i na oblike življenja koji vode računa o dobru društva, o miru i o očuvanju prirode. Pozivamo sve ljude, bili oni religiozni ili ne, da čine isto.“²⁸

LA RESPONSABILITÀ DEL CRISTIANO NEL MONDO

Sommario

L'Autore ha diviso il lavoro in due parti: prima parla degli elementi fondamentali dottrinali e teoretici importanti per il tema e seconda parte parla dell'impegno concreto del credente nella società in accordo con le premesse dottrinali. La prima parte è l'ortodossia e seconda parte è l'ortoprassi. In accordo con questo concetto nella prima parte si parla della visione cristiana del mondo, dell'uomo come ente sociale, della posizione di Gesù verso il mondo e verso l'uomo e in questa luce si parla del binomio azione e contemplazione.

Nella seconda parte si discute dell'impegno sociale e caritativo del credente nella società dove si presentano pure alcune statistiche sulle istituzioni sociali, caritative e educative che mantiene la Chiesa cattolica in Europa. L'Autore in modo speciale tratta l'impegno politico del credente nella società. Ritene che il credente dovrebbe pure nella politica portare le sue convinzioni di fede e specialmente quelle morali. Questo è particolarmente importante in questo paese dove si è svolto cambiamento dal sistema comunista in quello democratico e perciò i nuovi politici dovrebbero mostrare pure nella prassi i suoi principi morali per distinguersi da quelli vecchi politici.

²⁸ Isto, str. 65-66.